

ДР КАТАРИНА ФОН КНОП,
ПРОФЕСОР У ЦЕНТРУ
ЏОРџ К. МАРШАЛ

ГРАНИЦЕ ТЕРОРИЗМА

Како од обичног, пристојног човека
постаје терориста самоубица?

Уколико такав преживи, поставља

се питање – како казнити човека

који је сам себе осудио на смрт?

И да ли западно друштво у борби

против тероризма може и треба да

поштује сопствене границе,

означене у синтагми демократске

вредности?

У оквиру шестог Форума безбедност и друштво, који је покушао да расветли тероризам и верски екстремизам, у организацији Удружења дипломаца Центра Џорџ К. Маршал у Београду гостовала је Катарина фон Кноп, ванредни професор Центра у Гармишпартенкирхену у Немачкој. Она је у својој докторској тези изложила компаративну анализу пет антитерористичких кампања, спроведених у САД, Шпанији, Енглеској, Шри Ланки и Израелу. Бавила се и Ал каидом, коју је проучавала у свом магистарском раду. Данас важи за једног од млађих познавалаца тероризма у успону, што је и био разлог да с њом поразговарамо о тој теми.

Тероризам је једна од оних појава постмодерног друштва о којој постоје многе несугласице у стручним круговима – фигурира бар 500 дефиниција које покушавају да га објасне. Од каквог схватања тероризма ви полазите?

– Полазим од дефиниције која је прихваћена у Европској унији.

А она гласи...

– Извините, не могу да је цитирам. Прилично је дугачка и на три стране обезбеђује оквир у којем се истраживач може кретати. Она повезује тероризам са одређеним поступцима, као што су претња јавности, претња међународним организацијама, државама. Дефиниција није оперативна и није корисна за медије, али истраживачима даје радни оквир у коме могу да се крећу.

Непостојање широко прихваћене дефиниције тероризма неретко доводи до размимилажења у међународној заједници, јер оно што за једну државу јесте неоспоран терористички чин, не мора бити и за другу.

– То јесте проблем за који још није пронађено решење. За једну земљу је нешто, рецимо, чин ослобођења, док друга то види као тероризам. Вероватно треба да пронађемо нови термин који ће заменити појам тероризам.

Тај термин је политички стигматизован. Када некога обележите као терористу, то је као да има стигму. С друге стране, терористи себе никада не називају тако. Када погледате веб-сајтове, као и сама имена терористичких организација и група, видите да се никада тако не називају, већ себе виде као ослободиоце, независне ратнике и тако даље.

Иако велики број земаља посматра тероризам као глобалну безбедносну претњу, неке мале земље не виде тероризам на тај начин.

– Наравно, постоје бројни безбедносни изазови, ризици и претње. За највећи број људи најзначајнија претња била би – кревет, јер највише људи умире управо у њему. Да ли то значи да ћете се зато бојати да легнете? Сигурно не. Безбедносне претње су многобројне, а како ћете их поставити, рангирати, зависи од политичког оквира. Ја сам се усмерила на изучавање тероризма, а наравно да мислим да су значајне и друге претње, као оне од нуклеарног наоружања, посебно у рукама терориста, али и држава. Мале земље имају веома важну улогу – оне немају много новца који би могле да уложе у сигурносне и обавештајне службе, као велике земље. И ту се појављује недостатак сигурности.

Изучавали сте борбу против тероризма пет земаља, чије је искуство те врсте веома обимно. Да каквих сте закључака дошли? Које су најефикасније противтерористичке мере?

– Треба направити разлику између стратегијских и тактичких мера. На стратегијском нивоу, оно што би требало да буде успешно у борби против тероризма јесте уништавање идеолошке подршке. Управо сада на стратегијском нивоу нисмо успешни. Ал каида није била никад јача него данас. Повећани су и учесталост и снага њених акција, али и број жртава, посебно након 11. септембра. Значи, на стратегијском нивоу нисмо пронашли, нити употребили ефективне контрамере. На тактичком нивоу, рекла бих да треба пробудити свест јавности, односно предочити јој терористичку опасност. На пример, у Израелу, који се дуго бори против терористичких организација, јавности су познате све страхоте тероризма. Због тога људи реагују када се нешто неочекивано дешава у њиховој средини, обучени су да то препознају и на то указују. Уз то, већина Израелца служила је у њиховој војсци две или три године, што им помаже при уочавању опасности. Или, погледајмо Мадрид. Након смртоносних напада на улицама тог града, похватане терористе препознали су њихови суседи као до јуче fine, безбедне људе. Врло је тешко идентификовати починиоце, будући да настоје да буду невидљиви. Живе неупадљиво у неком окружењу и то користе.

Сада смо се приближили такозваним успаваним ћелијама, терористима који годинама живе у неком окружењу, чак у њему оснивају и породице, воде неучљив живот да би се једног дана "пробудили" у неком крвавом чину. Постоје информације о "спавачима" у БиХ, на Космету, итд.

– На Косову те ћелије нису успаване, прилично су активне. Немам податке о "спавачима" у БиХ.

Бавили сте се интензивно и Ал каидом. Постоје различита виђења те организације. Неки сматрају да је реч о чврстој организацији, неки да постоји више група повезаних само истим вођством, трећи верују да не постоји таква организација, већ да се унајмљују различите групе да у име Ал каиде изврше различите акције. Шта је од свега тога истина?

– Као прво, који су извори моћи Ал каиде? Најважнији извори моћи су стварање многих следбеника које ће покренути њихова идеологија. Друго, то је новац. Признат је да су прилично добри у активирању својих извора моћи, идеологије и новца. Када је реч о њиховој органи-

зацији, морам да признам да нисмо сто посто сигурни у то каква је. Постоје три различите врсте претпоставке о томе како је Ал каида организована. Према једној, то је добро организована група која добија наређења о нападима од највишег руководства. Друга група види Ал каиду као групу која није под контролом командне структуре. Према трећој претпоставци, коју и ја следим, сматра се да је на нижем нивоу реч о прилично бројном покрету, сачињеном од људи који подржавају ту идеологију или је следе у земљама свог порекла, док се на вишем нивоу налази организација највишег руководства која их усмерава. Немамо доказа да људи који живе у Мадриду, Лондону, или другде, имају јасна наређења да их следе, да изводе нападе.

То вероватно компликује борбу против тероризма, будући да – у западним земљама – не сме, или не би требало да пређете границу поштовања људских права? У том смислу, примена психолошких операција је можда прилично добар метод борбе.

– Када се употребе правилно, психолошке операције могу да се обрате следећој генерацији чланова Ал каиде, онима који су сада тинејџери, адолесценти. Психолошке операције могу помоћи да муслимани

који живе са нама у Европској унији, почну да следе наше демократске вредности. Не говорим о религији. Избор религије је једно од основних демократских права. Али могу да користе и друга права, као што су слобода говора, цивилна права, итд. Психолошке операције могу бити употребљене да се ти људи убеди да следе нас, не идеологију Ал каиде. Многи муслимани су срећни што живе на Западу, у демократским земљама, и уживају у могућностима да те земље нуде. И, да, у праву сте – цивилна права су она граница коју не смемо да пређемо.

Често се верује да су терористи необразовани фанатици. Ваша истраживања, међутим, говоре да међу њима има и врхунски образованих људи, из свих друштвених слојева. Постоји ли нека заједничка нит, која их чини препознатљивим?

– Не постоји. Свако може бити терориста, чак терориста самоубица. Има их свих година, различитог су образовања и друштвеног статуса. Као терористи самоубице појављивали су се и мушкарци, и жене, и деца. Било је чак и трудница. При томе, ни у једном случају који смо истражили актер није био ментално оболео.

У истраживању након самоубилачких напада у Мадриду, утврђено је да су нападачи били "фини, пристојни људи". Они су се, дакле, потпуно уклопили у своју средину, ником нису упалили у очи, због чега њихове комшије и остали људи који су свакодневно с њима долазили у додир, нису могли да поверују да су то терористи. Да закључим – терориста може бити свако. Жене које се одлучују на самоубилачки терористички чин често су и саме пре тога биле жртве насиља – биле су најчешће силоване, или су остале без породице, убијен им је муж, деца. Али има и оних које долазе из сигурног социјалног окружења. Често се користе и лепотице. У Шри Ланки је трећина терориста самоубица женског пола. Њихова лепота и љупкост омогућава им лакши приступ мети.

Да ли вам је познат начин на који се од обичног, пристојног човека направи – самоубица?

– У групном динамичном процесу они радикализују сами себе. Немојте да мислите да им Ал каида каже: "Треба да умрете за циљ. После тога ћете отићи у рај". Не! Људи се, у ствари, доведу у ситуацију да сами то закључе.

Самоубилачки тероризам представља врсту кажњавања одређеног друштва и сејања страха. Уколико терориста преживи, поставља се питање – како га казнити? Он је сам себе пре чина осудио на смрт. ■

Снежана ЂОКИЋ
Снимио Даримир БАНДА